

hükümdarlığını kaybeden ve yardım istemek için İsfahan'a gelen Özbek Hanı Muhammed Nâdir'e yardım ederek hükümdarlığını devam ettirmesini sağladı. Ruslar'la olan münasebeti ise, Gürcü prenslerinden Tahmûras'ın Safevîler'in Tiflis Valisi Rüstem Han'la yaptığı savaşı kaybedip Rus çarına iltica etmesiyle bozuldu (1644). Bununla beraber Abbas, barışın bozulmamasına âzami dikkat gösterdi. Nitekim Şirvan Beylerbeyi Hüsrev Han kumandasındaki Safevî kuvvetlerinin Derbent yakınlarındaki hisarları yıkmasına müsaade ederken Terek boylarındaki hisarların yıkılmasına izin vermedi. Öte yandan, Osmanlılar'la münasebetlerini de dostane bir şekilde devam ettirdi. Hatta Osmanlılar'ın Basra Valisi Hüseyin Paşa'nın şehri teslim teklifi, barışın devamını arzu eden Abbas tarafından kabul edilmedi ve iki devlet arasındaki iyi münasebetler 1639'da imzalanan Kasrîşîrin Antlaşması'na uygun olarak devam etti. Abbas 26 Rebîülâhîr 1077'de (26 Ekim 1666) Damgan'da öldü ve Kum kasabasına gömüldü.

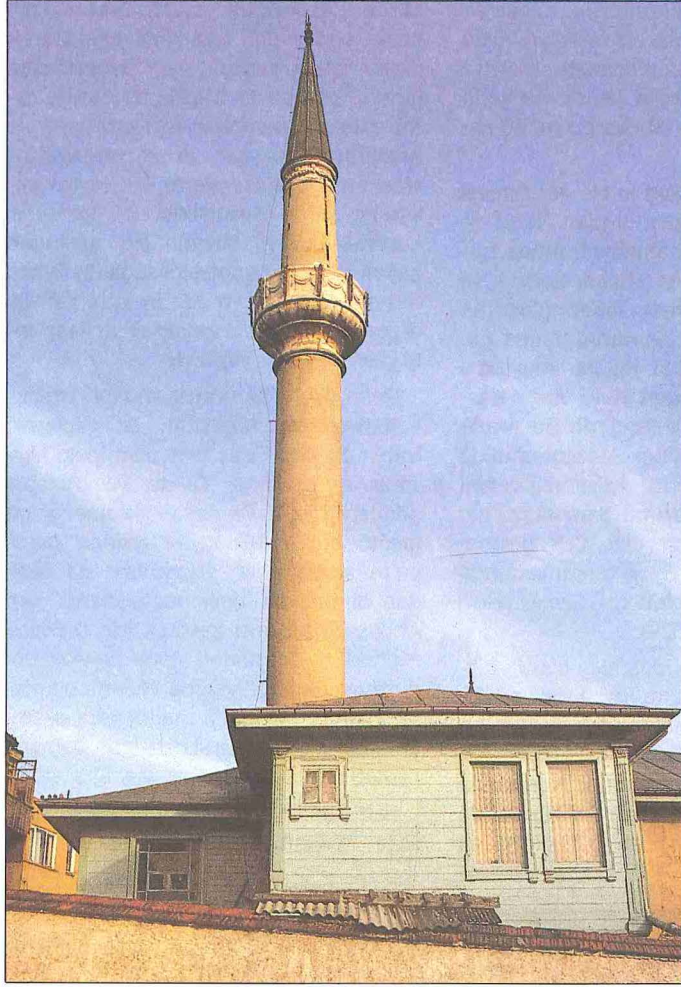
II. Abbas'ın saltanat yıllarında İran'da, başta ipek ticareti olmak üzere ticarî faaliyetler gelişmiş, I. Abbas dönemi kadar olmamakla birlikte, inşa edilen saray, köşk, kasır ve köprülerle memleketin imarına çalışılmıştır. II. Abbas hemen hiçbir sahada temayüz etmemiş, vaktini avcılık ve eğlence ile geçirmiştir. Dinî konularda genellikle müsamahakâr davranmış, bilhassa Katolik mezhebi mensuplarına geniş hürriyet vermiştir. Aşırı derecede içkiye düşkün bir hükümdar olarak tanınır. Resme ve şiire ilgi duyduğu, hatta şiir yazdığı rivayet edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kemâl b. Celâl-i Müneccim, *Zübdetü't-tevârîh*, Âtîf Efendi Ktp., nr. 1861, vr. 43^a-59^a; Muhammed Tâhir Vahîd-i Kazvîni, *Abbâsnâme* (nşr. İ. Dehgân), Tahran 1329 hş.; Rızâ Kulî Han Hidâyet, *Ravzatü'sş-şafâ-yı Nâşîrî*, Tahran 1329 hş., VIII, 463-484; Râşîd, *Târih*, İstanbul 1282, I, 126, 147-148; Müneccimbaşı, *Sahâifü'l-ahbâr*, İstanbul 1285, III, 213 vd.; Naîmâ, *Târih*, İstanbul 1280, V, 51-52; VI, 108-114; Silâhtar, *Târih* (nşr. A. Refik), İstanbul 1928, I, 15, 473; J. B. Tavernier, *Les Six Voyages en Turquie, en Perse et aux Indes*, Paris 1677; Jean Chardin, *Voyages en Perse et autres lieux de l'Orient*, Rouen 1723; H. R. Roemer, "The Safavid Period, 'Abbâs II", *The Cambridge History of Iran*, Cambridge 1986, VI, 288-304; Cl. Huart, "Abbas II", *IA*, I, 10; R. M. Savory, "'Abbâs II", *Elr.*, I, 76.

FARUK SÜMER

Abbas Ağa
Camiî
Beşiktaş/İSTANBUL

Abbas Ağa
Vakfiyesi'nin
ilk sayfası
(Topkapı
Sarayı Ktp.
E.H. 3039)

ABBAS III

(عباس)

1732-1736 yılları arasında
hüküm süren Safevî hükümdarı

(bk. SAFEVİLER).

ABBAS AĞA

(ö. XVII. yüzyıl sonları)

Dârüssaâde ağası.

Hatice Turhan Sultan'ın başağası olup Muslih Ağa'nın ölümü üzerine Dârüssaâde ağalığına tayin edildi (9 Nisan 1668). 16 Temmuz 1671'de azledilerek Mısır'a gönderildi. Mısır'da ikameti sırasında orada öldü. Mezarı İmam Şâfiî Türbesi civarındadır.

Abbas Ağa, Dârüssaâde ağalığından önce ve sonra birçok hayır eseri yaptırmıştır. Bunların en önemlileri şunlardır: Beşiktaş'ta bir cami ile Çapa Molla Gürânî'de Selçuk Hatun'a ait harap du-

rumdaki camiye minber ilâvesiyle yaptırdığı başka bir cami; Elazığ'ın Çemişkezek kazasının Örençay (Hinesor) köyündeki cami ile muallimhane; İstanbul Lâleli'de bir çifte hamam, Nevbethane mahallesi ile Demirkapı'da birer hamam; Üsküdar'da Câfer Çelebi Camii karşısında, Atpazarı'nda üçyol ağzında, Beşiktaş'ta Abbas Ağa Camii yanında, Atikali Paşa mahallesi ile Mesihpaşa mahallesinde sebil ve çeşmeler; Nevbethane mahallesinde bir muallimhane ile dârülkurrâ; Atikali Paşa mahallesinde başka bir muallimhane. Ayrıca bazı konaklarla vakıflarına gelir sağlamak için birçok dükkân ve bekâr odası da yaptırmıştır. Bunlardan Beşiktaş'taki cami ile Üsküdar'daki çeşme günümüze kadar ulaşan yapılarıdır. Beşiktaş'ta kendi adıyla anılan mezarlığın 1940 yılında bütün taşları sökülerek kireç yapılmak üzere satılmış, selvi ağaçlarının hepsi kesilmiştir. Ortaya çıkan arsaya 1941-1942'de Abbas Ağa Parkı olarak adlandırılan bahçe yapılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

1687 Tarihli Abbas Ağa Vakfiyesi, Topkapı Sarayı Arşivi, E. H. 3039; Abdurrahman Abdî Paşa, *Vekâyi'nâme*, Beyazıt Devlet Ktp., nr. 5154, vr. 132^b; Râşid, *Târih*, İstanbul 1282, I, 254-255; Ayvansarayî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, İstanbul 1281, II, 103; *Sicill-i Osmânî*, III, 292; İbrahim Hilmi Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, İstanbul 1945, II, 276; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1962, I, 17; Ankara 1965, II, 1; Nermin Dizdaroğlu, *Dârüssâde Ağaları* (lisans tezi, 1949, İ.Ü.Ed. Fak., Tarih Bölümü Seminer Kitaplığı, nr. 495); R. Ekrem Koçu, "Abbas Ağa Mezarlığı", "Abbas Ağa Parkı", *İst. A.*, I, 13-14.

YUSUF HALAÇOĞLU

ABBAS b. AHMED b. TOLUN

(عباس بن احمد بن طولون)

(ö. 270/884)

Tolunoğulları Devleti'nin kurucusu
Ahmed b. Tolun'un büyük oğlu.

Fustat yakınlarında Abbâse'de doğdu. Annesi Sâmerâ'daki büyük Türk emirlerinden Yârcûh'un kızı idi. Abbas diğer kardeşleri gibi babasının sıkı di-

siplini altında büyüdü ve iyi bir tahsil gördü. Babası 873 yılında İskenderiye'ye giderken Abbas'ı da beraberinde götürdü ve tecrübe sahibi olması için şehrin idaresini ona verdi. 878'de Suriye seferine çıkarken onu Mısır'da vekil bıraktı ve kendisine, işleri yürütmekle görevlendirdiği Ahmed b. Muhammed el-Vâsitî'nin tavsiyelerine göre hareket etmesini tenbih etti. Fakat maiyetindeki emirler, Suriye seferinin uzun sürmesi ve Ahmed b. Tolun'un disiplinli idaresinden hoşlanmamaları sebebiyle onun öldüğü şâyiasını çıkarıp Abbas'ı kandırdılar. Abbas, babası Tar-sus'ta bulunduğu sırada isyan etti. Vâsitî'nin durumu babasına bildirdiğini öğrenince de geri dönmenin artık mümkün olamayacağını anladı ve kardeşi Rebîa'yı Fustat'ta vekil bırakarak İskenderiye'ye gitti. Bu sırada devlete ait hazineyi, diğer kıymetli eşyayı, silâhları ve hayvanları, ayrıca Vâsitî'yi de beraberinde götürdü.

Babası 879'da Fustat'a döndüğünde, Abbas korkusundan İskenderiye'den Berka'ya kaçmıştı. Daha sonra İfrîkiyye'ye gitti, Lebde'de vali ve halk tarafından iyi karşılanmasına rağmen askerlerinin şehri yağmalamasına ses çıkarmadı. Lebde halkının şikâyeti ve yardım isteği üzerine İfrîkiyye Valisi İbrâhim b. Ağleb'in gönderdiği ordu ile kendilerine yardıma gelen İbâzî reisi İlyas b. Mansûr'un ordusu karşısında Trablus yakınlarında mağlûp olup Berka'ya kaçtı. Bu sırada babası ordu ile Fustat'tan ayrılıp İskenderiye'ye geldi ve kumandanı Tapar'ı büyük bir kuvvetle oğlunun üzerine gönderdi (882). Abbas esir alındı, babasından yüz kamçı yedikten sonra da hapsedildi. Ahmed b. Tolun oğluna, kendisinden sonra hükümdarlık makamına geçecek olan Humâreveyh'e muhalefet etmemesini vasiyet etti. Abbas buna rağmen Humâreveyh'e biat etmedi ve bu yüzden tekrar hapsedildi; kısa bir süre sonra da öldürüldü.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdullah el-Belevî, *Sîretü Ahmed b. Tâlân* (nşr. M. Kürd Ali), Dimaşk 1358, s. 378-379; Ebû Ömer el-Kindî, *Kitâbü'l-Vülât ve Kitâbü'l-Kuđât* (nşr. R. Guest), Leiden 1912, s. 215, 216, 219, 220-224, 233; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil* (nşr. C. J. Tornberg), Leiden 1851-76, VII, 316, 317, 324, 325, 371; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, Kahire 1956 → Kahire 1963, III, 21-49; Mohamed Talbî, *L'Émirat Aghlabide 184-296 / 800-909*, Paris 1966, s. 347-352; (ed.), "al-Abbâs b. Aḥmad b. Tûlûn", *El² Suppl.* (Fr.), I, 1.

FARUK SÜMER

ABBAS b. ALİ b. EBÜ TÂLİB

(عباس بن علی بن أبی طالب)

(ö. 61/680)

Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da
şehid edilen baba-bir kardeşi.

Annesi Ümmü'l-Benîn bint Hızâm'dır. Kaynaklarda Abbas'ın Kerbelâ Vak'a-sı'ndan önceki hayatı hakkında bilgi yoktur. Sünnî ve Şii kaynakların hemen hemen ittifakla naklettiklerine göre Abbas b. Ali, Hz. Hüseyin ile birlikte Kerbelâ'da bulunmuş ve orada Ehl-i beyt'e su temin ettiği için "es-Sekkâ" lakabıyla anılmıştır. Hüseyin ve yanındakilerin susuzluğu dayanılmaz hale gelince Abbas b. Ali su bulmakla görevlendirilmiş, o da bir gece bu görevi başarıyla yerine getirmiştir. 9 Muharrem 61 (9 Ekim 680) günü, Hz. Hüseyin adına Küfeli askerlerle görüşmüşse de netice alamamıştır. Hüseyin, Küfeililer'in ertesi gün saldıracaklarını tahmin ederek yanındakilerin kendisini bırakıp gitmelerini istemiş, fakat Abbas buna şiddetle karşı çıkarak, "Allah bunu bize hiçbir zaman göstermesin" demiştir. Abbas ertesi gün Kerbelâ fâciası esnasında Hz. Hüseyin'i korurken, kardeşleri Abdullah, Ca'fer ve Osman'ın arkasından şehid edilmiştir. Başlı diğer Kerbelâ şehitlerinininkiyle birlikte Şam'a gönderilmiş, cesedi Gâdiriyye köyünün sakinleri olan Benî Esed tarafından şehid edildiği yere gömülmüştür. Daha sonra Kerbelâ'da Hz. Hüseyin'in türbesinin kuzey tarafında bugünkü türbesi yapılmıştır.

Şii gelenek, Abbas b. Ali'ye Kerbelâ Vak'ası'na katılanlar arasında müstesna bir mevki verir; onu menkıbevi bir şahsiyet olarak daima saygı ile anar ve yüceltir. Muharrem âyinleri sırasında gençler ona benzemek için âyine katılanlara su temini hususunda âdeti yarırlar ve "Yâ Hazret-i Abbas!" nidalarıyla duygularını dile getirirler. Abbas b. Ali, Abbâsiler'in son dönemlerine doğru İran, Azerbaycan ve Hindistan bölgelerinde fütüvvet ve tarikat zümreleri arasında da aynı özelliklerle şöhrat bulmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Dîneverî, *el-Aḥbârü'l-tuval* (nşr. Abdülmün'im Âmir), Kahire 1960, s. 254 vd.; Taberî, *Târîh* (nşr. M. J. de Goeje), Leiden 1879-1901, II, 312-313, 317-318, 329, 386; Şeyh Müfid, *el-İrşâd*, Kum, ts., s. 230-240; Ebû'l-Kâsim el-Müsevi, *Mu'cemü ricâli'l-ḥadîs*, Nefec 1973, IX, 243; Şeyh Abdünnebi el-Kâzîmî, *Tekmilatü'r-ricâl* (nşr. M. Sâdik), Nefec, ts., II, 13; Muhsin el-Ermin, *A'yânü's-Şi'a* (nşr. Hasan el-Emin), Beyrut 1403/1983, VII, 429-431; J. Calmard, "Abbâs b. 'Alî", *Elr.*, I, 77-79.

ETHEM RUHİ FİĞLALİ